

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДІАГНОСТУВАННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

Цветнова Оксана Володимирівна

Старший викладач кафедри менеджменту

Індустріального Інституту ДВНЗ «ДонНТУ»

У контексті розширення ЄС та інтеграції до нього нових членів, безсумнівний дослідницький інтерес становлять країни, що розвиваються та активно прагнуть до інтеграції з ЄС, серед яких і Україна, що виділяється як за розміром своєї території і населення, так і за масштабами викликів, з якими їй доводиться стикатися на цьому шляху. Доцільно проаналізувати низку внутрішніх викликів, пов'язаних із досить болючою соціальною перебудовою українського суспільства в перехідний період, детально зупиняючись на проблемі формування середнього класу. Зародження українського середнього класу йде проблематично і ускладнюється низкою зовнішніх і внутрішніх факторів: світова економічна криза, сильна поляризація суспільства, фактичне злиття політичної та економічної еліти в силу, не зацікавлену в новому гравцеві на політичному полі тощо.

У сучасних розвинених суспільствах із традиційною демократією середній клас став основою і гарантом процвітаючої ринкової економіки. У більшості таких країн частка середнього класу варіюється в діапазоні від 60 до 70% - це ті люди, які забезпечують стабільне економічне зростання і виступають своєрідним амортизатором суспільства. Ситуація, яка склалася на даний час в Україні, значно відрізняється від цього ідеалу.

Порівняльний аналіз моделей соціальної структури українського суспільства показує, що значне збільшення середнього класу, як це мало

статися, не здійснилося, а навпаки, прірва між дуже багатими і бідними розширювалася.

Важливою проблемою є те, що більшість представників середнього класу в Україні отримує дохід через механізми тіньового сектора економіки. Тільки в тіньовому секторі економічно активне населення України отримує гідний рівень оплати за свою працю, але робота оплачується переважно у валюті і в «конвертах». З урахуванням доходів від тіньової економіки в Україні насправді існує, нехай невеликий, прошарок справжнього середнього класу, більша частина якого проживає у великих містах. Їх щомісячний фактичний дохід становить тисячу і більше доларів США, що підтвердити офіційними джерелами ніяк не можна. Офіційна статистика їх не бачить, більша частина їх доходів вислизає від погляду вченого-економіста.

Середня заробітна плата в Україні наприкінці 2018 р. склала 327 \$, що показує, що дохід українців є самим нижчим у Східній Європі [1].

Орієнтуючись на рівень середньої заробітної плати по країні, можна констатувати, що, якщо середній клас є, то до нього можна віднести досить вузьку групу населення. Доводиться констатувати, що за допомогою статистики «вловити» український середній клас не вдається, картина виходить розпливчастою і схематичною.

Таким чином, можна констатувати, що для України характерна досить висока поляризація суспільства. Динаміка розшарування говорить про сильну нерівність в українському суспільстві та надмірно високу диференціацію доходів різних верств населення. Така поляризація суспільства вказує на слабкість середнього класу і неадекватність соціальної політики українського керівництва. Диференціація доходів, яка на початкових етапах перехідного періоду розвитку країни була стимулом економічного розвитку, в певний момент стала гальмувати економічне зростання.

Появу середнього класу можна було б розглядати як найважливіший критерій ефективного реформування країни, який характеризується міцністю системи соціальних, економічних і політичних інститутів.

Відповідальне, згідно з міжнародно-правовими стандартами, ставлення держави до розвитку соціальної сфери з усією очевидністю вимагає зміни пріоритетів і коректування зовнішньої і внутрішньої політики України. Тому в новому столітті соціальна політика держави повинна бути спрямована на розв'язання таких основних завдань: стабілізація життєвого рівня населення та недопущення масової бідності; стримування зростання безробіття і матеріальна підтримка безробітних; підтримка стабільного рівня реальних доходів населення шляхом проведення антиінфляційних заходів; розвиток галузей соціальної сфери.

Проблема підвищення рівня ефективного розвитку соціального середовища за умов подальшої активізації ринкової економіки та посилення процесів глобалізації пов'язана, передусім, із використанням різноманітних методів діагностики та моніторингу як інструментів удосконалення управлінського впливу та створення засад соціальної політики у формуванні середнього класу.

Сучасне соціальне середовище є надзвичайно складним об'єктом для діагностування та незалежного оцінювання. Його особливості та різноманітні стани полягають у таких ключових характеристиках: наявність тіньових доходів; невідповідність доходів та витрат; складність визначення реального володіння нерухомим та рухомим майном (скриті форми незавершеного та незданого в експлуатацію будівництва; володіння оформлене на значну кількість членів родини та інші приховані форми) тощо.

Необхідно підкреслити, що негативним проявом як дій окремих замовників, так і в межах завдань суспільного загальнонаціонального розвитку не існує заказів на дослідження та системне, постійне діагностування процесів соціальної стратифікації. Існують лише тимчасові, так звані локальні, дослідження окремих груп та окремих процесів.

Це підтверджує тезу, що у нашому суспільстві потреби у середньому класі не існує. Його наявність визначається лише у наукових дослідженнях та політичних програмах - на рівні виборчих програм політичних партій та проектів окремих кандидатів у владні структури. Цільової національної

програми, зорієнтованої на формування середнього класу, немає. Розуміння та політичної волі до розробки відповідної соціальної політики не існує. Потреба та інтереси населення не враховуються. Тому діагностування стратифікаційних процесів, їх динаміки та наповнення - це майбутнє, і бачення України як заможної держави ще попереду.

Незважаючи на відсутність інтересу до формування середнього класу в нашому суспільстві, неможливо не визначити наявності вже значної кількості різноманітних досліджень у сфері соціальної діагностики, оцінки процесів та явищ. Особливо поширеним є діагностування рівня бідності, споживчих потреб, міри безкоштовності послуг освіти, охорони здоров'я, культури; рівня освіти та попиту на її окремі послуги; рівня захворюваності; тривалості життя; соціальних послуг.

Головне завдання діагностики з питань стану і проблем середнього класу – визначення соціального розмежування та вивчення особливостей окремих груп власності, влади, суспільного або політичного статусу, вивчення передумов впливовості зростання заможності окремих груп, змін у нерівності та розподілі соціальної допомоги та ін.

Для оцінки соціального менеджменту розробляється комплекс процедур, які формалізуються в методичних розробках, довідниках, нормативних документах. У процесі діагностування повинні бути реалізовані ключові соціальні інтереси, в першу чергу, національні. Для вироблення й обґрунтування пропозицій, що також будуть виникати при оцінюванні, потрібно систематизувати та досліджувати не тільки досягнуті результати, але й усі процеси та соціальні технології, за допомогою яких це було зроблено.

Отже, соціальна стратифікаційна діагностика вирішує певні для неї завдання, до яких, на думку автора, належать:

- виявлення специфічних соціальних якостей, особливостей соціального й економічного розвитку;

- визначення ступеня задоволення соціальних та економічних потреб і ключових інтересів;

опис діагностованих особливостей економічних, соціальних і культурних процесів;

оцінка ключових індикаторів;

ранжирування груп і ключових страт з наявністю специфічних характеристик.

Основою застосування стратифікаційної діагностики, використання її технології, активного використання спеціального інструментарію є знання теорії та методології соціального менеджменту й економічної теорії, на яку вона опирається. Без цих знань у практиці можливі серйозні помилки в аналізі, технології виконання робіт, інтерпретації взаємозв'язку між економічними й соціальними процесами, трактуванні економічних і соціальних інтересів окремих груп населення; можливі помилки у висновках та результатах дослідження.

Соціальна діагностика є складовою загальних та спеціальних соціальних технологій. У сучасному управлінському апараті українського соціального менеджменту вкрай востребувані технології діагностики стратифікаційних процесів, як процесів, що є фундаментом економічних та соціальних змін.

Список використаної літератури:

1. Список країн Європи за середньою місячною зарплатнею [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
2. Фінагіна О.В. Проблеми розвитку та діагностування малого та середнього бізнесу // Економіка України: стратегія, відродження і трансформаційні перетворення: Матеріали наук.-практ. конференції. – Полтава, 26–27 квітня 2005р. – Полтава: ПІБ МНТУ. - 2005. – С. 23–25.
3. Сало Я.В . Середній клас: проблеми формування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [economyandsociety.in.ua>Journal>4/2016/ ukr/44.pdf](http://economyandsociety.in.ua/Journal/4/2016/ukr/44.pdf)
4. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: Монографія / О.В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. — К., 2015. — 244 с.